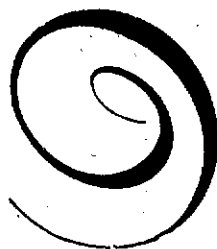

معین انسانی بزرگ و پژوهشگری بی همتا و معلمی دلسوز

فرزانه‌ای از میان مارفته است که به آسانی جای او در فرهنگ و ادب ایران پر نخواهد شد، گرانمایه‌ای به جاودانگی پیوسته است که هم پژوهشگر و هم دانشمند بود و هم وارسته و بافضیلت و پرهیزکار و خوب میدانیم که اینها همه در یک تن جمع نمیشود، از اینرو «جای آن است که خون موج‌زند در دل لعل، جای آنست که همه مردم و همه دوستداران زبان و ادبیات فارسی از درگذشت او سوگووار و ماتمزه باشند. وی بزرگترین نفوی ما بود ولی در دستور و تصحیح انتقادی متون و ترجمه و تاریخ نیز تألیفات و کتابهای گرانبھائی از خود به یادگار گذاشت. فرهنگ فارسی او که نیاز بزرگ زمان ماست پس از لغتنامه دهخدا بزرگترین اثر تحقیقی زبان فارسی است و از بعضی لحاظ بر لغتنامه نیز برتری دارد شاید این سخن بر بعضی محققان ما گران آید ولی بهتر است دیده انصاف را اندکی بیشتر بکشایم و دوران انگیزه‌های شخصی و گرایش خویشتن خواهانه صادقانه به این حقیقت اعتراف کنیم و در برابر عظمت معین و آثار ارزنده او سر تعظیم فرود آوریم ولی افسوس که قسمت اعظم یادداشتهای این مرد بزرگ چاپ نشده باقی ماند و خود او چون آنچه‌ای نشکفته به دست پیدا کرد مرگ زودرس خشکید و پیر شد. چنین مردی با ۷۰ اثر ارزنده دارای چنان سجایای عالی انسانی و خصال و خصوصیات ممتازی بود که جا دارد سر مشق

محققان دیگر قرار گیرد زیرا او درسهائی به پژوهشگران داد که همواره میتواند برای هر محققی مفید باشد که از آنها میتوان به این موارد اشاره کرد :

کارگروهی - امروز هر کس با الفبای تحقیق آشنائی داشته باشد میدانند که در عصر ما به تنهائی و بدون یاری دیگران نمیتوان کارهای عظیم و دقیق علمی از خود بجای گذاشت . دهخدا و معین از کسانی بودند که به این راز بزرگ و به این نیاز علمی زمان به خوبی پی برده بودند و از همین رو با همکاری فضلا و دانشمندان سازمان لغتنامه دهخدا و سازمان فرهنگ فارسی را بوجود آوردند . امید که شاگردان و دوستان معین نیز این شیوه پسنندیده اورا دنبال کنند و کارهای عظیمی را که برای زبان و ادبیات فارسی در پیش است به صورت گروهی انجام دهند بخصوص که ما ایرانیان شاید بیش از دیگران به این طرز کار نیازمند باشیم چون روح همکاری اعم از علمی و غیر علمی در ما چندان قوی نیست و بسیاری از محققان ما میخواهند به تنهائی دانشمند و علامه شوند در حالیکه با این روحیه و طرز فکر کاروان تحقیق و پژوهش ما به مقصد نخواهد رسید .

رعایت امانت و انصاف - اگر بگوئیم دکتر محمد معین امین ترین محقق زبان و ادب ما بود اغراق نگفته ایم این خصلت نیز از سجایای بزرگ انسانی او سرچشمه میگرفت. رعایت امانت در تحقیقات علمی از نظر یک پژوهشگر واقعی و بخصوص در بین فرهنگیان امری است کاملاً عادی ولی متأسفانه در میان مؤلفان ما رواج چندانی نیافته است عده ای به آثار دیگران رجوع نمیکند یا اگر رجوع کنند و بهره از آن بر گیرند حق صاحب اثر را ادا نمی نمایند و می پندارند که این کار ناپسند از نظرها پنهان میماند باری در چنین آشفته بازار دزدی اندیشه و سرقت ادبی، ارزش کار معین خوب آشکار میشود زیرا او حتی گفته های شفاهی یک خدمتگزار را هم به نام خود او در آثارش ذکر میکرد چه بسا از محققان گمنام و جوان که در سایه این امانتگزارى او به شهرت علمی رسیدند زیرا دکتر معین گفته ها یا نوشته های آنان را در کتابهای خود بنامشان

ضبط نمود. ایگاش بیشتر میماند و این شیوه جوانمردانه و درست را بیشتر در بین مارواج می بخشید.

پرهیز از آوازه جوئی - میل به شهرت و محبوبیت غریزی بشر است اما دکتر معین از این لحاظ به عارفان و ارسته بیشتر شبیه بود تا به مردم عادی او از سروصدا و مصاحبه و سخنرانی حتی المقدور پرهیز میکرد مگر مصلحتی علمی یا اخلاقی در میان می آمد.

او حتی حاضر نشد در برنامه مرزهای دانش که استادان دکتر معین و اهل فضل اکثر در آن شرکت کرده بودند سخنرانی کند زیرا معتقد بود که دانشمند باید عاشق علم و دانش باشد نه عاشق شهرت و آوازه و بر آن بود که دانشمند آوازه جو و شهرت پسند سر انجام از مسیر کار علمی به دور خواهد افتاد. او تنها به کار و کار و گردآوری مطالب علمی و تبدیل آنها به تألیفاتی دقیق دل بسته بود و بس و تنها هنگامی حاضر شد در روی صفحه تلویزیون ظاهر شود که لغتنامه بر اثر حمله بدخواهان در آستانه تعطیل قرار گرفته بود. کاش ذره ای از این وارستگی او در ما هم وجود داشت.

واقع بینی و پیروی از اعتدال - دکتر معین مانند هر دانشمند و محقق موافقی همواره از واقع بینی و اعتدال پیروی میکرد و هرگز دستخوش تعصب و عقاید افراطی نمیشد مثلاً با اینکه در این اواخر به ادبیات و شعر امروز چندان نمی پرداخت درباره آن نظریات جالب و صائب دور از تعصبی داشت او تحول شعر معاصر را پذیرفته بود و در نتیجه اعتقاد داشت شعر گفتن امروز خطرناک است باین معنی که امکان توفیق شاعر زیاد نیست زیرا به سبب تحولی که بر سر راه شعر است شیوه های قدیم در تغییرند و طریقه های جدید چنانکه باید جای خود را باز نکرده اند وی بر آن بود دوران قصیده و مدیحه سپری شده و از قالبهای قدیم غزلهای کوتاه و دوبیتی و رباعی و مثنوی ماندنی است و درخشیدن قالبهای جدید نیز بسته بکار شاعرانسی دارد که به آنها شعر می گویند.

اراده آهنین و پشتکار - دکتر معین در مدت ۲۵ سالی که قلم بدست داشت نزدیک به ۵۰ هزار صفحه مطلب دقیق و دشوار علمی نوشت تنها با کنویس کردن اینهمه مطلب کاری غیر ممکن بنظر میآید تا چه رسد به تفکر درباره آنها و تنظیم و تألیفشان به صورت کتاب .

باری این پرسش پیش میآید که اینهمه کار توانفرسا و طاقت سوز را چطور ممکن است انجام داد ولی همت بلند و اراده آهنین معین چنین مشکلی را آسان و چنین ناممکنی را ممکن کرد .

نقد سالم و تشویق دانش پژوهان - دکتر معین از نقدهای ناسالمی که امروز در بین بسیاری رایج شده است دوری می جست و از به اصطلاح انتقاد هائی که شهرت طلبی، خودنمایی و حسد و غرض و نان قرض دادن سرچشمه آن است بیزار بود وی حساب عیب آفرینی و عقده فشانی و خرده گیری را که نتیجه آن شکستن قلمها و خاموش شدن میل دانشجویی درد دل دانش پژوهان است از نقد واقعی و متکی به انصاف جدا می دانست زیرا عیب تراشی برای آثار دیگران و خودداری از بیان مزایای آنها که اکنون رایج ترین نوع انتقاد است سلاحی علمی و ادبی است نه نقد . از اینرو وی نه با قلم و نه با زبان هرگز به اینگونه نقدهای «مدروز» نمی پرداخت بلکه تنها در موارد لزوم بایبانی بزرگوارانه و دلگرم کننده نقاط قوت و ضعف کار محققان و شاگردان خود را به آنها گوشزد میکرد و برعکس عده ای دیگر هر کس را که کوچکترین قدمی برای زبان فارسی بر میداشت با نهایت سعه صدر و بلندی نظر مورد تشویق قرار میداد و آشکار است که این شیوه پسندیده در محیط ناسالم علم ما برای دانش و دانش پژوهی چه داری درمانبخش و چه اکسیر گرانبهائی است .

بزرگواری و مردمی - از آنچه گفتیم روشن شد که معین پیش از همه انسانی بزرگ بود و از نظرمانیز همین نکته اهمیت دارد زیرا دانشمند بودن به مراتب آسان تر از انسان بودن است .

او مردی بود بلند نظر ، بزرگوار، مشوق دانش و دانشمند واقع بین ،

مهربان ، عاشق علم ، شکيبا ، آهنين اراده ، باگذشت ، وارسته و بی اعتنا به جاه و مقام و شهرت و با همه اينها دانشمندی بزرگه و يگانه و معلمی دلسوز و ارزنده نيز بود و به همین جهت است که از فقدان او سخت ماتمزه و سوگواريم زیرا گنجينه ای آکنده از گوهرهای تابناک دانش و جوانمردی و تقوی و فضيلت را از دست داده ایم اما ناله و ندبه و شیون و فغان بر او بیحاصل است و دردی را دوا نخواهد کرد زیرا معین همیشه زنده است و زنده خواهد بود مردم تا قرنهای بعد نيز میتوانند چهره نجيب و روح بزرگه او را در میان فرهنگ فارسی و سایر آثار و نوشته های او ببینند و بجای او در ذهن خود ترسیم کنند .

اما مهم آن است که جوانان و پژوهشگران و دستدارانش شیوه های او را دنبال نمایند .

آنان باید چنان عاشق دانش و راستی باشند که معین بود و چنان دامنه همت خود را بلند بگیرند که او گرفت . آنگونه به اهل فضل و فضيلت احترام بگذارند که او گذاشت .

همانگونه از حسد و کینه و تنگ نظری بدور باشند که او بود . در تحقیق چنان جانب امانت و انصاف را بگیرند که او گرفت و سرانجام چنان پرهیز کار و بزرگواری و انسان باشند که او بود .

دکتر خسرو فرشیدورد

فاز لیسم

فلسفه نوبخت جلد یکم مقدمات فیلزمی نژادو
جلد دوم فلسفه آلهی در کتابفروشی خیام و بارانی و
اقبال در شاه آباد و در کتابفروشی ابن سینا در میدان
مخبر الدوله و انتشارات وحید در خیابان شاه کوچه
جم بفروش میرسد. قیمت دو جلد شصت ریال.